

نقد حقوقدانان به قوانینی که مانع انتقال تابعیت از مادران ایرانی به کودکان می شود

هویت سازی ایرانی

◀ منتقدان تغییر قانون معتقدند با تغییر قانون، ایران به بهشت مهاجران تبدیل خواهد شد

شهرود حقوقی | طبق قوانین جمهوری اسلامی ایران تابعیت از طریق خون و با طی شریایی از طریق خاک منتقل می شود و این به معنای عدم اعطای تابعیت به کودکان حاصل از ازدواج مادران ایرانی با مردان خارجی است. سال‌هاست معضل بی هویتی کودکان این ازدواج‌ها به دغدغه‌های مهم تبدیل شده است. کودکانی که به علت نداشتن تابعیت ایران و اوراق هویتی امکان برخورداری از خدمات بهداشتی و تحصیلی ندارند.

تلاش‌های قانون گذار برای اصلاح مشکلات در یک مرحله به امکان تحصیل این کودکان تا ۱۸ سالگی بود تا در این سن با انتخاب تابعیت به اراده خود به زندگی ادامه دهند. البته با توجه به عدم ثبت رسمی ازدواج امکان تحصیل برای بسیاری از این کودکان فراهم نشد، به همین دلیل قانون گذار به دنبال تغییر قانون رفت. در شهریورماه سال جاری طرح «اعطای تابعیت به فرزندان مادر ایرانی» را با ۱۲۰ رأی موافق، ۳۶ رأی مخالف و ۸ رأی ممتنع از ۲۲۱ نماینده حاضر در صحن علنی مجلس تصویب کردند. طرح اعطای تابعیت به فرزندان مادر ایرانی توسط دکتر «رضاشیران خراسانی» نماینده مردم مشهد در مجلس شورای اسلامی مطرح شد که مورد توجه نمایندگان قرار گرفت. این طرح با توجه به تعداد بالای افراد فاقد تابعیت حاصل از ازدواج شرعی (ثبت نشده) مردان خارجی با زنان ایرانی و مشکلات و تبعات این ازدواج‌ها تدوین شده است و در صورت تصویب نهایی کلیات و جزئیات این طرح تکلیف تابعیت فرزندان با مادر ایرانی و پدر غیر ایرانی مشخص می شود. پیش از این نماینده مردم مشهد و کلات در مجلس شورای اسلامی گفته بود براساس طرح جدید ارایه شده، به نخبگان مهاجر واجد شرایط و فرزندان مادر ایرانی تابعیت ایران اعطا خواهد شد. این روزها بهارستانی‌ها در حال نقد و بررسی طرح موجود هستند و اعتقاد دارند با تغییر قانون می توان از تبعات منفی نداشتن اوراق هویتی برای کودکان حاصل از این گونه ازدواج‌ها کاست.

لزوم اصلاح ماده ۹۷۶ قانون مدنی

عبدالصمد خرمشاهی، حقوقدان و وکیل پایه یک دادگستری با تأکید بر لزوم اصلاح ماده ۹۷۶ قانون مدنی به «شهرود» گفت: ماده ۹۷۶ قانون مدنی از دیرباز تاکنون محل مناقشه و تامل بوده است. با توجه به این ماده، باید توجه داشت در وهله نخست تابعیت در مملکت ما اعتبار خون است و بعد از آن به اعتبار خاک است. کسی که از پدر ایرانی در هر جایی متولد شود، تبعه ایران محسوب می شود و کسی هم که در خاک ایران متولد بشود آن هم تابعیت ایران را دارد. نوزادی که از مادری متولد می شود که مادر او در خارج به دنیا آمده تحت شرایطی او هم می تواند تابعیت ایرانی بگیرد اما کودکانی که از مادری متولد می شوند که شوهران شان تابعیت خارجی در ایران دارند تا ۱۸ سالگی بلا تکلیف و بی هویت هستند و این کودکان تا بعد از ۱۸ سال می توانند تابعیت خودشان را مشخص کنند. با توجه به موضوعات ذکر شده به راحتی می توان دریافت که ماده ۹۷۶ باید دوباره بررسی و اشکالات آن رفع شود. با توجه به مهاجرت افراد کشورهای همسایه از جمله افغانستان و عراق با این مهاجران ازدواج کرده اند پیش آمده که ممکن است از لحاظ شرعی مشکلی نداشته باشد ولی از نظر قانونی ایراداتی بر آن وارد است. حال اگر این طرح اجرا شود به نظر می رسد فرزندان این ازدواج‌ها هم تابعیت ایرانی داشته باشند و مشکل کودکان بی هویت را که تابعیت ندارند و این عدم تابعیت مسائلی از قبیل وراثت و سایر مشکلات دیگر را برایشان ایجاد می کند تا حدی از بین ببرد.

عبدالصمد خرمشاهی:
نوزادی که از مادری غیر ایرانی در ایران به دنیا بیاید تحت شرایطی او هم بگیرد. اما کودکانی که از مادرانی متولد می شوند که شوهران شان تابعیت خارجی دارند تا ۱۸ سالگی بلا تکلیف و بی هویت هستند و این کودکان فقط با تغییر قانون می توانند مشخص کنند

متولد شده اند و باعث به وجود آمدن مشکلات دیگر در داخل کشور خواهد شد. وی در ادامه با اشاره به این که تمام قوانین وضع شده باید به نفع مردم و تابعان کشور باشد، افزود: مجلس شورای اسلامی باید مجدداً بازنگری روی این طرح داشته باشد و ابهامات آن را برطرف کرده و در آن شرایطی فراهم کند که تکلیف کودکان بی هویت‌مانده را مشخص کند. به طور کلی باید قانونی وضع شود که با مسائل کشور همخوانی داشته باشد، زیرا هر قانونی که وضع می شود باید مقتضیات زمان و مکان را رعایت کند و این موضوع بر عهده قانون گذاران و نمایندگان مجلس است که با دقت بیشتری روی این مسئله کار کنند و آنچه به صلاح کشور است در نظر بگیرند. حال با توجه به موارد ذکر شده لزوم اصلاح ماده ۹۷۶ قانون مدنی با تغییر کامل و جامع به جای آن ضروری است، زیرا قوانین برای افراد و تابعان مملکت وضع می شود و به همین دلیل باید به نفع ساکنان و شهروندان کشور باشد. برای رفع مشکلات هویتی خود با ما تماس گرفتند یا دفتر ما مراجعه می کنند

تابعیت کودکان حاصل از ازدواج مادران ایرانی با مردان غیر ایرانی رویه‌رواست استان سیستان و بلوچستان است. نه فقط این استان که شهرهای مرزی با توجه به مرادواتی که با کشور همسایه دارند با این معضل دست‌وپنجه نرم می کنند. کودکان بدون هویت در این شهرها رو افزایش و قانون عدم انتقال تابعیت از مادر به فرزند دلیل اصلی این مشکل است.

در این بین حبیباله دهمرده، عضو مجمع نمایندگان استان سیستان و بلوچستان در مجلس نیز با انتقاد از این که موضوع افراد فاقد شناسنامه از جمله مشکلات

حاد استان‌های مرزی مانند سیستان و بلوچستان است، گفت: به صورت جدی نیاز است شورای تأمین شهرستان‌ها و استان‌ها با تشکیل جلساتی این موضوع را بررسی و اقدامات لازم را در این باره اتخاذ کنند. نماینده مردم زابل، زهک و هیرمند در مجلس، ناهماهنگی بین دستگاهی را در عدم رفع مشکلات افراد فاقد شناسنامه موثر دانست و افزود: در این باره برخی دستگاه‌ها همکاری لازم را با دیگر دستگاه‌ها نداشته و انجام وظیفه خود سرباز می زنند که به صورت جدی می طلبید وزارت کشور با ورود به این موضوع ساز و کار‌های لازم را اتخاذ کند تا شورای تأمین شهرستان‌ها و استانی بر اساس آن نسبت به رفع این مشکل اقدام کند و افراد فاقد شناسنامه از بلا تکلیفی نجات یابند. نماینده مردم در مجلس دهم، با انتقاد از این که بیشترین مراجعات مردمی به دفتر نماینده‌های استان سیستان و بلوچستان را افراد فاقد شناسنامه تشکیل می دهد، یادآور شد: در این باره روزانه افراد زیادی برای رفع مشکلات هویتی خود با ما تماس گرفتند یا دفتر ما مراجعه می کنند

علی نجفی توانا:
حمایت از اتباع ایرانی خواه فرزند مرد باشد، خواه فرزند زن یکی از وظایف قوای عمومی کشور است. با توجه به قاعده موجود در دنیا هیچ جنسی نباید به جنس دیگر برتری یا امتیازی بر اساس جنسیت به افراد داده شود. اما گاهی اوقات برخی از قوانین مانع از تساوی بین دو جنس می شود

مجلس نیز در گفت‌وگو با خانه ملت، بسا بیان این که با رعایت مسائل امنیتی می توان نسبت به اعطای تابعیت به فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان غیر ایرانی اقدام کرد، گفت: در ادامه افزود: اقدام مجلس شورای اسلامی در جهت رعایت حقوق مساوی برای مادرانی است که همسر خارجی دارند و در جهت حمایت از فرزندان آنهاست، زیرا این اقدام می تواند تابعیت کشور را برای این کودکان به همراه داشته باشد. همان‌طور که می دانیم در قوانین حاکم بر دیگر کشورهای فرزندان حتی اگر در خارج از خاک یک کشور هم به دنیا بیایند، تابعیت کشور پدر و مادر را هم دریافت می کنند اما متأسفانه در کشور ما قوانین به صورتی است که نوزاد متولد شده حتماً باید در قلمرو و یا خاک کشور متولد شود تا بتواند تابعیت کشور را بگیرد. به همین دلیل به عقیده من این طرح مجلس نقطه مثبتی برای مادرانی است که همسر خارجی دارند، زیرا در صورت اجرا شدن می توان هم شاهد رفع تبعیض و هم مشخص شدن تکلیف کودکان بود که به این دلیل در کشور بی هویت هستند.

همان‌طور که در خبرهای پیشونیم و در جامعه می بینیم بارها مشاهده شده شوهران خارجی همسران شان را بعد از ازدواج یا رها کرده یا طلاق گرفته اند که این موضوع علاوه بر آسیب‌هایی که به زن وارد می کند در صورت وجود بچه منجر به بی هویتی او هم می شود. بنابراین این طرح جنبه حمایتی دارد که به موجب آن فرزندان بی هویتی می توانند با اجرایشان آن دارای هویت شوند و تبعات منفی ناشی از این بی هویتی را حل کنند.

تلاش مجلس برای تسری تابعیت از طریق مادر محمدجواد فتحی، عضو کمیسیون قضائی و حقوقی

استثنائاتی قائل شد، به این شکل که تابعیت از طرف مادر هم قابل تسری به فرزند باشد. عضو کمیسیون قضائی و حقوقی مجلس شورای اسلامی تصویب طرح اعطای تابعیت به فرزندان حاصل از مادر ایرانی و پدر غیر ایرانی را برای رفع مشکلات فرزندان حاصل از چنین ازدواج‌هایی موثر دانست و ادامه داد: بررسی لایحه برنامه ششم توسعه موجب شده طرح‌های مهمی مانند طرح مذکور و همچنین اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر همچنان در نوبت رسیدگی باقی بمانند.

اعطای تابعیت خلاف امنیت ملی است
البته پیش از این محمدعلی پورمختار دیگر نماینده مجلس به عنوان مخالف طرح اعطای تابعیت به فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان غیر ایرانی را مهم و مرتبط با مسائل امنیت ملی، سیاسی و اجتماعی کشور خواند و با هشدار نسبت به نگاه احساسی به این موضوع گفت: این طرح درصد مشروعیت بخشیدن به ازدواج‌های قاچاقی در مرزهاست. وی با اشاره به این که افرادی که قرار است در این طرح به آنها تابعیت اعطا شود، مشخص نیست که اساساً تعلق خاطری به ایران دارند یا نه، تصریح کرد: مشکلات این طرح پس از اجرا آشکار خواهد شد. پورمختار در مخالفت با طرح مذکور تأکید کرد: تصویب این طرح در آینده‌ای نزدیک مسائل امنیت ملی، اجتماعی و سیاسی کشور را با مشکل مواجه می کند. انتظار می رود از برخورد‌های احساسی خودداری شود، چرا که این افراد قاعداً تا خلاف قانون جمهوری اسلامی ازدواج کردند و نباید زمینه برای اقدامات بعدی آنها مهیا شود.

قانون تابعیت در ایران
بر اساس این گزارش، هر چند تابعیت در ایران و به خصوص در رابطه با زنان، تابع خون است اما اعطای تابعیت با استناد به هر دو سیستم خون و خاک صورت می گیرد. در سیستم خاک، محل تولد ملاک تابعیت است و در سیستم خون، تابعیت فرزند بر اساس تابعیت پدر، مادر یا هر دوی آنها تعیین می شود که البته در کشور ما فقط نسبت پدری مورد توجه قرار می گیرد. بند ۲ ماده ۹۷۶ می گوید: فرزند متولد از پدر ایرانی چه در ایران و چه خارج از ایران، ایرانی است. پس می بینید که سیستم خون کاملاً مطلق است. در این بند به مادر و تابعیتش اشاره ای نشده است، چون سیستم خون از طریق مادر در ایران اجزائی می شود و با ایرانی بودن مادر، کودکان ایرانی محسوب نخواهد شد.

البته کودک یک زوج خارجی اگر در ایران متولد شود، تابعیت ایرانی خواهد داشت که این مسأله همان تابعیت خاک است و هو. در بندهای ۴، ۳ و ۵ ماده ۹۷۶ بر سیستم خاک دلالت دارند، یعنی در هر سه بند شرط نخست تولد کودک در ایران است ولی سیستم خاک را هم به شکل مطلق پیاده نمی کنیم و هر کدام از این بندها شرطی دارند که کافی است یا تولد بچه همراه باشد تا کودک تابعیت ایرانی بگیرد. بند ۳ ارجاع به کودکانی است که پدر و مادرشان نامعلوم هستند و از آن جا که تابعیت پدر و مادرشان مشخص نیست، محل تولد ملاک تعیین تابعیت قرار گرفته است. این بند بیشتر جنبه حمایتی برای کودکان بی سرپرست دارد.

محمدعلی پورمختار:
طرح اعطای تابعیت به فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان غیر ایرانی مرتباً با مسائل امنیتی ملی، سیاسی و اجتماعی کشور است. این طرح در صدد مشروعیت بخشیدن به ازدواج‌های قاچاقی در مرزهاست، چرا که این افراد قاعداً تا خلاف قانون جمهوری اسلامی ازدواج کرده اند و نباید زمینه برای اقدامات بعدی این افراد مهیا شود

بی هویت از مادر ایرانی و پدر خارجی آن هم مرانی از توابع افغانستان و عراق و کشورهای همسایه همچنان بلا تکلیف است و قانون گذار، نگاه سختگیرانه خود را متوجه آسیب پذیرترین اقشار جامعه یعنی زنانی کرده که در شهرهای مرزی زندگی می کنند و اکثراد شرایط سخت اقتصادی تن به ازدواج با مردانی از توابع کشورهای همسایه می دهند آن هم بدون ثبت رسمی، بنابراین تلاش برای سرسومان دادن به وضع این زنان و کودکان شان امری ناچهارتنی پذیر است و تغییر قوانین راهکار حل مشکلات آنان خواهد بود.

این نماینده مردم در مجلس دهم با بیان این که عمده افراد بی شناسنامه در کشور از مادر ایرانی و پدر افغان هستند، تصریح کرد: متأسفانه این افراد به دلیل نداشتن اسناد هویتی با مشکلات زیادی روبه‌رو هستند که این موضوع در آینده می تواند برای کشور بسیار خطر آفرین باشد. فتحی بر لزوم ورود جدی مجلس به موضوع افراد فاقد شناسنامه در کشور تأکید کرد و گفت: مجلس باید با نهایت دقت در ابعاد مختلف این موضوع هر چه سریع نسبت به رفع این مشکل اقدام کند.

تأکید بر اصلاح قانون تابعیت

نماینده مردم تهران، ری، شمیرانات، اسلامشهر و پردیس در مجلس دهم با تأکید بر اصلاح قانون تابعیت یادآور شد: برای سیستم خون در مواردی باید

پرسش و پاسخ حقوقی

و تقسیم مطرح شده از سوی کفیل نیست. اگر چه کفیل معسر شناخته نشود موجب قانونی برای بازداشت وی وجود ندارد.

- شخصی به پرداخت دیه محکوم و دیه کاملاً پرداخت شده ولی محکوم به وصف ابلاغ واقعی و قانونی برای دریافت دیه پرونده به نمی کند یا در نشانی اعلامی شناسایی نمی شود. تکلیف اجرای احکام چیست؟ آیا می توان پرونده را از آمار موجود کسر و یا گانی کرد؟
- در صورتی که دیه را محکوم علیه مطابق رأی قطعی و لازم‌الاجرا پرداخت کرده باشد، دیه به حساب سپرده ریز و پرونده از آمار کسر و یا گانی می شود.
- اگر شکایت کیفری علیه قاضی دادگستری در دادگاه بدوی جزیی شود و شاکه دلایل کافی نداشته باشد، آیا صدور قرار منع تعقیب یا

حکم برائت توسط دادگاه بدوی صحیح است یا پرونده باید به دادسرای انتظامی قضات ارسال شود؟

چنانچه صدور قرار منع تعقیب یا صدور حکم برائت قاضی، از اتهام انتسابی بدون لزوم احضار و تحقیق از او میسر باشد لزومی برای ارسال پرونده به دادسرای انتظامی قضات نیست.

- چنانچه دادستان در پرونده‌های علیه شخصی به اتهام افترا و نشر اکاذیب نسبت به خودش شکای می شود و با وجود باز پرس موضوع را به دادیار ارجاع کند، آیا این امر موجه است یا خیر؟
- این که پرونده باید به نزدیک ترین حوزه دادسرا ارسال شود و با فرض ارجاع به دادیار، آیا دادیار با حضور دادستان می تواند رأسا کیفر خواست صادر کند یا خیر؟
- با این وصف چنانچه کیفر خواست صادر شده و دادگاه جزیی به موضوع رسیدگی و رأی محکومیت

متهم را صادر کرده باشد، تکلیف دادگاه تجدیدنظر در این خصوص چیست؟

(۱) در مواردی که شخص دادستان از کسی به اتهام افترا و نشر اکاذیب شکایت کرده باشد، ارجاع شکایت و وسیله احضار از معاونان او صورت می گیرد و ضرورتی برای ارجاع به باز پرس یا حوزه قضائی دیگر نیست، کیفرخواست هم به وسیله معاون دادسرا صادر می شود. (۲) در صورت محکومیت متهم، دادگاه تجدیدنظر نسبت به اعتراض محکوم علیه، وفق مقررات مربوطه رسیدگی خواهد کرد.

- در خصوص قرارهای منع تعقیب راجع به پرونده‌های قتل که در شعبه باز پرس می رسیدگی می شود، آیا مطابق بند «ن» ماده ۳ قانون تشکیل دادسرا، اعتراض به این قرارها در صلاحیت دادگاه عمومی شهرستان محل وقوع جرم است یا دادگاه کیفری استان؟

با توجه به مفاد آرای وحدت رویه ۶۹۰ و ۶۹۴ هیأت عمومی دیوانعالی کشور و مندرجات بندهای «ل» و «م» ماده ۳ قانون اصلاح قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب و رأی مشورتی اداره کل حقوقی قوه قضائیه به شماره ۷/۱۰۲۵ مورخه ۸۲/۲/۱۴ مرجع رسیدگی به باز پرس در قتل دادگاه‌های عمومی است.

- چنانچه متهم به قتل عمدی به قرار بازداشت موقت صادره در دادسرا اعتراض کند، چه مرجع صالح به رسیدگی به این اعتراض است؟
- رسیدگی به اعتراض متهم به قرار بازداشت صادره از ناحیه دادسرا طبق بند «ن» ماده ۳ قانون اصلاحی تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب و رأی مشورتی ۶۹۰ و ۶۹۴ هیأت عمومی دیوانعالی کشور و رأی مشورتی ۷/۱۰۲۵ مورخه ۸۲/۲/۱۴ اداره حقوقی با دادگاه‌های عمومی است.

درآمد